

„PRZEMOC DOMOWA I JEJ WPLYW NA ROZWÓJ PSYCHICZNY DZIECKA. ZJAWISKO PRZEMOCY W RODZINIE”

Istnieje szereg definicji zjawiska przemocy w rodzinie. Definicja Jerzego Mellibrudy określa przemoc jako intencjonalne naruszenie mocy oraz wszelkich praw i dóbr osobistych jednostki w sposób uniemożliwiający jej obronę i powodujący szkody psychiczne, fizyczne, symboliczne i materialne. J. Mellibruda stwierdza, że przemoc domową należy określać jako:

- wszelkie działania lub zaniechania mające miejsce w środowisku rodzinnym, których dopuszcza się jeden z jej członków przeciwko pozostałym;
- charakteryzują się one wykorzystaniem istniejącej lub stworzonej przez okoliczności przewagi władzy lub siły sprawcy.
- godzą w prawa ofiar lub w ich dobra osobiste, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożenia życia i zdrowia (fizycznego i psychicznego),
- prowadzą do szkód i cierpienia.

Bez względu na rodzaj przemocy, jej formy, uwarunkowania oraz rolę, w jakich może występować dziecko, doświadczanie i obserwowanie przemocy domowej przez dziecko zawsze przynosi określone, bolesne i często długotrwałe skutki, zwłaszcza, że szczególnym obciążeniem stanowi tutaj fakt, iż osobą krzywdzącą jest rodzic, a zatem ktoś, kto z definicji jest kluczową postacią w życiu dziecka (szczególnie małego). Nie ulega wątpliwości, że przemoc w rodzinie to jedno z największych zagrożeń, które może wyrządzić dziecku nieodwracalne szkody fizyczne, emocjonalne i intelektualne.

Biorąc pod uwagę wiek i etap rozwojowy, przemoc domowa wobec dziecka w każdym wieku niemal zawsze bardzo silnie narusza i destrukcyjnie zadania rozwojowe, wyłaniające się na poszczególnych etapach rozwoju. Konsekwencje te są już widoczne na etapie niemowlęstwa, kiedy fundamentalną kwestią jest rozwój więzi emocjonalnej dziecka z otoczeniem.

Przemoc w rodzinie w sposób niezwykle inwazyjny deformuje wiele obszarów rozwojowych dziecka. Wywołuje szereg zaburzeń, bez względu na to, czy dziecko jest świadkiem przemocy rodzinnej, czy też jego ofiarą. Najogólniej zaburzenia te można sklasyfikować i opisać, wyodrębniając takie grupy, jak:

- ✓ zaburzenia zachowania – manifestują się w dużych trudnościach radzenia przez dzieci ze swoimi uczuciami. Obserwowana bądź doświadczana przemoc zaczyna stopniowo wplatać się w ich sposoby funkcjonowania codziennego, budowania relacji z innym, bądź też rozwiązywania konfliktów. Zachowania agresywne zaczynają już od samego początku funkcjonować jako ważne mechanizmy obronne w sytuacjach radzenia sobie z trudnościami interakcyjnymi;
- ✓ problemy emocjonalne – sporym problemem w wykształcaniu właściwych umiejętności rozpoznawania i wyrażania emocji towarzyszą trudności w odpowiednim rozumieniu bliskości i miłości w relacjach z innymi. Mali chłopcy zaczynają doznawać napadów złości i zachowują się agresywnie, natomiast dziewczynki mają tendencję do wycofywania się, nieufności i pasywności;
- ✓ problemy funkcjonowania społecznego – ujawniają się w wycofywaniu się z relacji, wyrażaniu różnego rodzaju lęków społecznych i agresywnym zachowaniu;
- ✓ problemy poznawcze – angażują zniekształcenia dotyczące oceny relacji społecznych, ale także trudności z rozumieniem i koncentracją podczas zajęć;
- ✓ problemy związane ze zdrowiem fizycznym.

Sprawcy przemocy niezmiernie rzadko uważają się za osoby zaburzone, a jeszcze rzadziej są gotowi z tego powodu podjąć terapię. Ich zachowanie na ogół nie polega na utracie kontroli pod wpływem emocji. Jeżeli przemoc tę potraktujemy jako przejaw „choroby” rodziny, to rodzinę tę można traktować jako potencjalnego „pacjenta” wymagającego terapii. Wynika z tego, iż powinno się podjąć postępowanie leczące wobec całego systemu rodzinnego, a także wobec jego podsystemów. Jest wiele wypracowanych metod tego postępowania, a jedną z nich jest systemowa terapia rodzinna. Niezbędna jest profesjonalna pomoc ukierunkowana na złagodzenie ostrych objawów urazu u dzieci i dorosłych, będących bezpośrednim następstwem przemocy obejmująca dziecko wraz z jego opiekunem lub rodziną. Dotyczy to szczególnie małych dzieci. Terapia nastawiona jest zawsze na odbudowanie poczucia bezpieczeństwa oraz odbudowanie uszkodzonej więzi.

Przemoc jest najczęściej związana z agresją. Bywa jednak również zachowaniem usankcjonowanym i „wzniosłym” celem wychowawczym, takim jak np. „przywracanie do porządku”, czy „dyscyplinowanie”. Jej działanie jest

wtedy szczególnie destruktywne, gdyż jest wkomponowane w system wychowawczy stosowany w rodzinie lub w szerszej społeczności. Jego skutki odbijają się w kolejnych pokoleniach, wywierając wpływ na pojęcie ról społecznych i innych kulturowych uwarunkowań. Nie pozostają również bez wpływu na rozwój jednostki i jej patologię. Zachowania agresywne są także pochodną przemocy stosowanej wobec człowieka w dzieciństwie. Rodzi się wtedy swoista generacyjna „spirala agresji i przemocy”, za pomocą której jednostka zdobywa poczucie kontroli nad innymi. Agresja jest zatem dobrym sposobem potwierdzania swojej przewagi, gdyż okazuje się efektywnym (to znaczy szybkim i wyrazistym) sygnałem potwierdzającym własną moc i kompetencję. To z kolei podnosi nadwątlone w przebiegu nieprawidłowej socjalizacji poczucie własnej wartości. Zbudowane jest ono na dominacji i kontroli nad osobami zależnymi od sprawcy przemocy, którym bywa „kochający” rodzic czy współmałżonek.

W przypadku dzieci jednym z najważniejszych skutków wpływu przemocy są przede wszystkim poważne straty rozwojowe. Jest to doświadczeniem do głębi dojmującym bólu i cierpienia. Obok tego niepodważalnego cierpienia istnieje jeszcze cała sfera „ukrytych” kosztów rozwojowych. Doświadczana przez dziecko przemoc w sposób rażący narusza kluczowe w tym wieku procesy przechodzenia ze sfery zachowań instynktownych do sfery zachowań reaktywnych i kontrolowanych, deformuje prawidłowy przebieg procesów przejmowania inicjatywy przez dziecko i rozwoju jego aktywności społecznej, niszczy owocną budowę zrębów samoświadomości i osobowości, silnie hamuje rozwój kompetencji językowej, co wraz z obserwacją i doświadczaniem zdeformowanego obrazu relacji międzyludzkich niezwykle rujnująco rzutuje na rozwój funkcji poznawczych, rozwój emocjonalny i społeczny dziecka. Konsekwencje tej przemocy mogą ujawnić się w różnym wieku, naznaczając życie osoby lękami, depresją, agresją, skłonnościami do przestępstw i uzależnień oraz myślami samobójczymi.

opracowała: Sylwia Pudło
członek Zespołu Interdyscyplinarnego w Dęblinie,

na podstawie:

1. Basak A.M., „Ofiary przemocy w rodzinie”, „Pedagogika Rodziny” 2013, Nr 3(1);
2. Fenik K., „Sytuacja psychologiczna i emocjonalna dziecka krzywdzonego. Konsekwencje przemocy doświadczanej w dzieciństwie” (w:) Zmarzlik J. (red.), „Przemoc w rodzinie wobec

- dziecka. Procedury interwencyjne w szkole*”, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2011;
3. Grabowska M., „*Rola rodziców w wychowaniu seksualnym ich dzieci*”, „Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. Nauki o Edukacji” 2009, Nr 4;
4. Grochocińska R., „*Przemoc wobec dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*”, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2000;
5. Iwaniec D., Szmagański J., „*Zaburzenia rozwojowe dzieci krzywdzonych emocjonalnie. Rozpoznanie i interwencja psychospołeczna w doświadczeniach brytyjskich i polskich*”, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005;
6. Jarosz E., Nowak A., „*Dzieci ofiary przemocy w rodzinie*”, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2012;
7. Kałucka R., „*Postępowanie z małym dzieckiem i jego rodziną w przypadku podejrzenia przemocy domowej – zadania pracowników przedszkola*”, „Świat Problemów” 2014;
8. Kielar-Turska M., „*Obraz dziecka w rozwoju*” (w:) Ryś M., Jankowska M. (red.), „*W trosce o rodzinę. W poszukiwaniu prawdy, dobra i piękna*”, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2007;
9. Kołodziejczyk J., „*Agresja i przemoc w szkole. Konstruowanie programu przeciwdziałania agresji i przemocy w szkole*”, Wydawnictwo NODN „Sophia”, Kraków 2004;
10. Mellibruda J., „*Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*” (w:) „*Przewodnik do realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*”, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” Warszawa 2005;
11. Migąła P., „*Wybrane elementy patologii społecznej w aspekcie ich uwarunkowań*”, Wydawnictwo WSGE, Józefów 2011;
12. Mellibruda J., „*Oblicza przemocy*”, Wydawnictwo Remedium, Warszawa 1993;
13. Niesiobędzka M., „*Wpływ przemocy emocjonalnej i fizycznej doświadczonej w dzieciństwie na osobowość jednostki*”, „Psychologia Rozwojowa” 2005, tom 10, nr 2;
14. Oliwa-Ciesielska M., „*Przemoc w rodzinie doświadczonej kryzysem*”, „Teologia i Moralność” 2012, tom 11;
15. Pospiszyl I., „*Przemoc w rodzinie*”, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994;
16. Rode D., „*Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*”, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010;
17. Wojtał M., Orawczak E., „*Problem dziecka maltretowanego w rodzinie*” (w:) Steciwko A., Pirogowicz I. (red.), „*Dziecko i jego środowisko. Prawa dziecka – dziecko krzywdzone*”, Wydawnictwo Continuo, Wrocław 2005;

18. Ryszard Izdebski Wanda Szaszkiewicz Zespół Leczenia Domowego Kliniki Psychiatrii
Collegium Medicum UJ *Terapia systemowa rodziny z przemocą.*